

Báthory István fejedelem

Szilágysomlyói olvasóink nagy öröme városuk híres szülöttjéhez, iskolájuk névadójához érkezett el történelmi sorozatunk. Kolozsváron is sok szem megcsillan a cím láttán, hiszen a város legnagyobb magyar iskolája Báthory István nevét viseli, aki 1579-ben megalapította, 1581-ben egyetemi rangra emelte a líceumot. De lelkesednének a lengyelek is, ha eljutna hozzájuk ez a Napsugár, ők ugyanis egyik legnagyobb királyukat tisztelik Báthory Istvánban.

Hogyan? Lengyelországban koronát, itthon csak fejedelmi süveget kaphatott? Pedig méltó lett volna a magyar koronára is, de az akkoriban Habsburg Miksa fején ékeskedett, s megszerzése megvalósíthatatlan terve maradt Báthorynak.

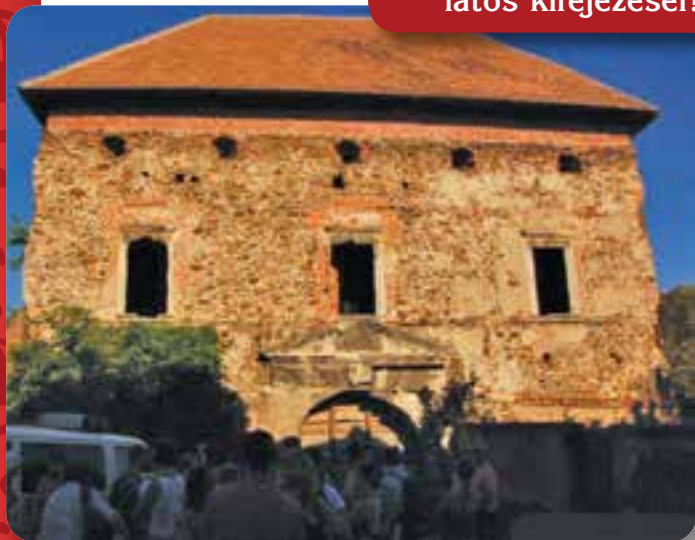
● Ki tud kötélén táncolni?

Közel 150 éven át Nyugat- és Észak-Magyarországot a Habsburgok, a középső és déli tartományokat a törökök tartották a markukban, az Erdélyi Fejedelemség pedig utolsó erődként őrizte viszonylagos függetlenségét. Adót fizetett a töröknek, és szorongatták az osztrákok, de sorsát mégiscsak maga irányította. 1570 és 1711 között, János Zsigmondtól II. Rákóczi Ferencig 25 fejedelem és vajda kormányozta több-kevesebb küldetésstudattal és eredménnyel Erdélyt. Ez átlagosan alig hat évnyi uralkodást jelent, de persze a nagy fejedelmek ennél jóval hosszabb ideig, a jelentéktelenek csupán néhány hónapig ültek a fejedelmi széken. Csak az bírta a két nagyhatalom közötti kötélházi játékot, a diplomáciai kötélhúzást, akinek kötélből voltak az idegei, hiszen dicsőség helyett könnyen kötél lehetett a sorsa.

Mit jelentenek az előbbi mondat kötéllel kapcsolatos kifejezései?

Báthory István a Báthory család somlyai ágának sarja. Édesapja Szapolyai János király erdélyi vajdája volt, hatalmas birtokok ura. Az ifjú Báthory István I. Ferdinánd császár bécsi udvarában volt apród. Több nyelven beszélt, Olaszországban alapos humanista műveltséget szerzett.

A szilágysomlyói vár

● Kardja éles, esze penge

A művelt és tehetséges ifjú kitűnő szónok volt. Nagyívű latin nyelvű beszédben köszöntötte Kolozsváron az 1556-ban Lengyelországból visszatérő Izabella királynét és II. János királyt. Nemsokára váradi kapitány s egyben Erdély legjelentősebb katonai vezetője lett, és II. János ellenségeivel vívott csatákban csillogtatta katonai tehetségét. Bár Erdély egyik legfelkészültebb diplomatája volt, a király követeként Bécsben kétszer is kudarcot vallott. Először sikertelenül kérte meg Ferdinánd egyik leányának kezét János Zsigmond számára, másodszer az időközben trónra került új császár, Miksa – felrúgva a diplomácia legelemibb szabályait – egyszerűen börtönbe vetette. A két és fél évnyi megalázó fogság oly mély nyomot hagyott benne, hogy soha többé nem szólalt meg németül.

Kit zártak börtönbe, mielőtt királlyá választották volna? Melyik városban raboskodott?

● A börtönből a fejedelmi székbe

Az 1570-es speyeri egyezmény szerint II. János lemondott királyi címéről, és János Zsigmond néven Erdély fejedelme lett, halála után pedig Erdélynek Miksa uralma alá kellett volna kerülnie. Ez esetben a Habsburg-párti Bekes Gáspár lett volna a vajda.

De Miksa és Bekes terve kútba esett, hiszen az erdélyi országgyűlést semmi nem kötelezte a hátuk mögött megkötött speyeri szerződés betartására. János Zsigmond váratlan halála után, 1571 májusában Gyulafehérváron egyhangúlag Báthory Istvánt választották fejedelemnek, aki ekkor már Erdély legtekintélyesebb főura volt. Hatalmát a szultán levele

(athnaméja) is megerősítette. Miksa viszont Bekes Gáspárt bujtogatta ellene. Az összeküvéseknek és csatározásoknak az 1575-ös kerelőszentpáli ütközet vetett véget, amelyben Báthory végképp legyőzte ellenfeleit. A lázadókat kivégeztette. Maga Bekes Lengyelországba menekült, de később Báthory megbocsátott neki, sőt barátjává fogadta.

Báthory kemény kézzel látott hozzá a fejedelmi hatalom és az ország megerősítéséhez. Bányákat nyitattott, támogatta a kézművességet, a kereskedelmet. Kolozsváron jezsuita kollégiumot alapított. Fejedelmi udvarának fényt olasz mesterek, zenészek, tudósok emelték. Maga kiváló politikai író volt, de szerette a zenét is. A zongora egyik ősen, virginálon játszott. Uralkodásának ideje az Erdélyi Fejedelemség első virágkora volt. Amint gazdagodott az ország, úgy nőtt a fejedelem tekintélye. Művelt, határozott államférfi, bölcs diplomata, győztes hadvezér – méltó a koronára. De melyikre?

● Stephanus rex, a lengyelek királya

1572-ben a lengyel trón megüresedett. A Jagellóház férfi ágon kihalt, így az új királyt a rendek választották. Feltételük az volt, hogy a király ne kintről irányítsa az országot, és vegye feleségül az elhunyt király 49 éves hajadon húgát, Jagelló Annát, akinek a mi Izabella királynénk is a testvére volt.

Hárman versengtek – no nem Anna kezéért, inkább a koronáért: Habsburg Miksa német-római császár, magyar és cseh király, Rettegett Iván orosz cár és Báthory István, Erdély fejedelme.

A cár Miksával alkut kötött, és visszalépett. A pápa és a lengyel főnemesek Miksát, a törökök és a lengyel köznemesek Báthoryt támogatták.

1575-ben mindkét tábor királlyá választotta a maga pártfogoltját. Lengyel küldöttség jött Erdélybe, hogy királynak kérje fel Báthoryt. Íme, hogy írja le krónikás az ünnepélyes eskütételt:

A megyesi főtemplomban nációjukra jellemző festői viseletben jelentek meg a követek: a lengyelek, a törökök, az oláhok, a moldvaiak, a császári küldöttek és az erdélyiek: szászok, magyarok, székelyek. Báthory István a Bibliára esküdött, megszólaltak a trombiták, dobok, elsütötték az ágyúkat, ropogtak a puskák, verték a harangokat. Végül díszlakoma zárta az ünnepélyt.

A másik tábor viszont Bécsből akart királyt hozni magának. Végül a gyorsaság döntött: miközben Miksa késlekedett, Báthory fényes kísérettel bevonult Krakkóba, feleségül vette a nála tíz évvel idősebb Jagelló Annát, és 1576-ban a waweli székesegyházban mindkettőjüket királlyá koronázták.

1370-től 1382-ig szintén magyar királya volt Lengyelországnak. Tudjátok ki?

● Két lovon egyszerre?

Hogyan lehetett Erdélyt Krakkóból kormányozni? Bölcse. Megbízható helytartót hagyott otthon: bátyját, Báthory Kristófot kinevezte erdélyi vajdának, maga pedig felvette az Erdély fejedelme címet. Krakkóban magyar kancelláriát nyitott, s ezen keresztül kormányozta Erdélyt. Többször megfogalmazta: Lengyel királyként sem szűnt meg magyarnak lenni.

Közben határozott intézkedésekkel teremtett rendet Lengyelországban. Hadseregét erdélyi csapatokkal erősítette meg. A lovasság főparancsnokának Bekes Gáspárt nevezte ki, aki ellenségből hű embere lett.

Bekes kedvenc ruhadarabja, a prémes, zsinóros ködmön róla kapta a **bekecs** nevet. Így hívták, és kedvvel viselték a lengyelek is.

1579-ben hadjáratot indított Retteggett Iván cár ellen. Nagyszabású terve az volt, hogy meghódítja a Moszkvai Nagyfejedelemséget, majd megszerzi a magyar koronát, s ezzel megvalósítja a lengyel-magyar-erdélyi államszövetséget. Nagy keresztes hadjáratot tervezett a törökök ellen. A pápa támogatását kérte, de csak az áldását kapta meg. A lengyel rendek sem voltak hajlandók a túl nagy vér- és pénzáldozatra, így jelentős győzelmek után, 1582-ben békét kötött a cárral.

A vilniusi egyetem megalapítása

Báthory győzelme az orosz cár fölött

Báthory egy évszázadra feltartóztatta Moszkva előnyomulását. Jobban értette, mire van szüksége Lengyelországnak, mint a korszak lengyeljeinek döntő többsége.

(Mihail Heller, orosz történész)

Mint oly sokszor a történelemben, a kortársak nem tudtak felemelkedni a vezér nagyságához. Báthorynak is csalódottan, meghiúsult tervekkel, s ráadásul örökös nélkül kellett meghalnia 1586-ban. Sírját a krakkói Wawel katedrálisban magyar koszorúk borítják ma is.

15 évig volt Erdély fejedelme, s közben 11 éven át Lengyelország királya is. Legtalálójában Bethlen Farkas történetíró jellemezte: *Teljességgel az erényre és a munkára, nem a tétlenségre született.*

Zsigmond Emese

- **Októberi megfejtések:** A magyar szabadságharc lengyel hőse Bem József tábornok. Hunyadi János nagyobbik fiát, Lászlót a trónját tőle féltő V. László király lefejeztette, kisebbik fia, Mátyás dicső király lett, 32 éven át uralkodott. Dózsa György Dálnokon született, családja Makfalváról származott. **Nyertesek:** Gombár Anna, Magyarokiskapus; Forró-Bathó Eszter Anna, Marosvásárhely; a margittai III. A osztály.

